

# Retoryka i instytucje

## Rhetoric and institutions

3/2016 EDITOR: KATARZYNA MOLEK-KOZAKOWSKA

---

RECENZJE | REVIEWS

---

MICHAŁ CZERENKIEWICZ  
WARSZAWA  
MCSTANISLAUS@GMAIL.COM

***Parliament and Parliamentarism.  
A Comparative History of a European Concept,***  
**edited by Pasi Ihalainen, Cornelia Ilie, and Kari Palonen.**  
**New York-Oxford: Berghahn, 2016.**

---

### License

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 3.0 Poland. The content of the license is available at <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/>

MICHAŁ CZERENKIEWICZ  
 WARSZAWA  
 MCSTANISLAUS@GMAIL.COM

***Parliament and Parliamentarism.  
 A Comparative History of a European Concept,*  
 edited by Pasi Ihalainen, Cornelia Ilie, and Kari Palonen.  
 New York-Oxford: Berghahn, 2016.**

„Jest bardzo wielka różnica, czy przemawiamy w miejscu publicznym, czy prywatnym, przed pełną publicznością czy na osobności, w obcym mieście czy własnym, w obozie wojskowym czy na rynku. Każde z tych miejsc żąda swego własnego kształtu i szczególnego rodzaju wysłowienia [...]” (Kwintyliusz, *Kształcenie mówcy* IX 47, Kraków 2012, przeł. S. Śnieżewski). Przywołanie tego spostrzeżenia Kwintyliusza wydaje się szczególnie uzasadnione, gdy mowa jest o parlamencie, którego nazwa wywodzi się od włoskiego czasownika *parlare* – „mówić”, „rozmawiać”, „przemawiać” i jest związana z posiadającym ten sam rdzeń, utworzonym na zasadzie antynomicznego znaczenia, przymiotnikiem „nieparlamentarny”.

Zagadnienie języka w dyskursie publicznym realizowanym w organie przedstawicielskim, jakim jest parlament, podejmowane jest jako jeden z wątków w wydanej w 2016 roku pracy zbiorowej *Parliament and Parliamentarism. A Comparative History of a European Concept* pod redakcją badaczy w zakresie komunikacji w biznesie – Corneli Ilie, historii porównawczej – Pasi Ihalainena oraz politologii – Kari Palonena. Jest to książka, która z pewnością może zainteresować politologów, historyków (w tym historyków idei i historyków doktryn politycznych), badaczy dyskursu publicznego i komunikacji. Omawiana publikacja składa się z 18 rozdziałów poprzedzonych wprowadzeniem, po których następuje epilog. Rozdziały zgrupowane zostały w trzy zasadnicze części: *The Conceptual History of Parliaments*, *The Discourse and Rhetoric of Modern Parliaments* oraz *Parliament and Parliamentarism in Political Theory*. Większość tekstów przedstawia ujęcie historyczne, koncentrując się zarówno na wewnętrznych mechanizmach funkcjonowania organów władzy ustawodawczej w poszczególnych krajach, jak również na ukazaniu w porządku diachronicznym trendów zmierzających w kierunku wykształcenia się ciała zbiorowego, jakie stanowi bądź stanowił konkretny parlament, jedna z podstawowych instytucji we współczesnych i przeszłych demokracjach, również tych fasadowych.

Główną tezę przyświecającą autorom tomu było przeświadczenie o wyjątkowości parlamentu na tle innych zgromadzeń dzięki cechom takim jak narada (*deliberation*) („pomiędzy przeciwstawnymi punktami widzenia [...]”), przedstawicielstwo (*representation*) („obywateli w parlamencie”), odpowiedzialność (*responsibility*) („za sprawowanie rządów ciążąca na parlamencie”), suwerenność (*sovereignty*) („parlamentu w obrębie wspólnoty politycznej”, *ibidem*, s. 1). Idea parlamentaryzmu zostaje przedstawiona poprzez zanalizowanie wybranych przypadków jej rozwoju oraz funkcjonowania w krajach takich jak Wielka Brytania, Francja, Niemcy, Belgia, Holandia, Dania, Finlandia, Szwecja, Rosja, Rumunia, Polska, Włochy i Hiszpania. Rozdział 18 analizuje specyfikę Parlamentu Europejskiego, wskazując na takie jego cechy jak np. wielojęzyczność jego deputowanych oraz brak przestrzeni do wyklarowania się podziału na rząd i opozycję. Z pewnością ciekawego materiału dostarczyłby również tekst dotyczący kolebki demokracji, Grecji. Ramy czasowe przeprowadzanych analiz sięgają właściwie najdalej do stulecia XVI, z odwołaniem się do teorii retorycznej wypracowanej w starożytności; w znacznej mierze autorzy artykułów koncentrują się w swoich studiach na wiekach późniejszych. Mediewistów z pewnością zaciekałoby ukazanie kształtowania się organów przedstawicielskich w późnym średniowieczu i ich relacji do dworu królewskiego.

Język używany w parlamencie analizowany jest w drugiej części książki. Z całej pracy do bodajże najciekawszych, najbardziej uniwersalnych, należy przekrojowy rozdział 8, zatytułowany *Parliamentary Discourse and Deliberative Rhetoric* napisany przez Cornelię Ilie. Autorka sygnalizuje w nim rosnące znaczenie multimediów oraz Internetu w zakresie uczestnictwa wyborców w dyskursie parlamentarnym. Podkreśla również konstytutywne dla debaty parlamentarnej ścieranie się co najmniej dwóch racji. Wskazuje jednocześnie na współwystępujące dążenia: do prowadzenia sporu i konsensusu oraz na dwojaki rodzaj język debaty: sformalizowany, jak również właściwy codziennej rozmowie. W rozdziale 9 *Rhetoric, Parliament and the Monarchy in Pre-revolutionary England* Markku Peltonen podkreśla rolę retoryki doradzania w parlamencie epoki elżbietańskiej oraz za czasów Jakuba I, ukazując kontynuację renesansowego modelu kształcenia, opartego na lekturze m.in. utworów Cyserona. Z kolei Thomas Bouchet w tekście *French Parliamentary Discourse, 1789–1914* również akcentuje dziedzictwo antycznej tradycji retorycznej, przejawiające się w świadomym dążeniu uczestników dyskursu do realizowania trzech głównych zadań mówcy: pouczenia, poruszenia słuchaczy oraz dostarczenia im przyjemności estetycznej. Interesujące jest podkreślenie teatralizacji dyskursu parlamentarnego, jaką Bouchet dostrzega w funkcjonowaniu poszczególnych organów władzy ustawodawczej już od początków rewolucji francuskiej. W rozdziale 11 *German Parliamentary Discourse since 1848 from a Linguistic Point of View* Armin Burkhardt zwraca uwagę na

patos, jakim odznaczały się obrady Parlamentu Frankfurckiego, ukonstytuowanego w 1848, oraz wskazuje na ryzyko, jakie niesie za sobą w dyskursie parlamentarnym metaforyzacja języka. Charakteryzuje także pseudoparlamentaryzm III Rzeszy oraz Bundestag współtworzący współczesny parlament niemiecki. Rozdział 12, *Central and Eastern European Parliamentary Rhetoric since the Nineteenth Century: the Case of Romania and Poland* Corneliu Ilie i Cezarego Ornatowskiego, przynosi zestawienie parlamentów Rumunii i Polski. Artykuł omawia przemiany, jakim podlegał parlament rumuński, począwszy od drugiej połowy XIX wieku, gdy funkcjonował w ramach monarchii. Odnośnie do parlamentu z czasów dyktatury Ceaușescu używane jest określenie „pseudoparlament” oraz podane zostają charakterystyczne dla niego cechy, takie jak nowomowa czy też ograniczona spontaniczność i celowe polaryzowanie dyskursu. W odniesieniu do działającego w czasach komunistycznych w Polsce parlamentu pada nazwa „quasi-parlament”, odwołująca się do fasadowości pozornie tylko demokratycznych mechanizmów jego funkcjonowania. Analiza tego etapu rozwoju polskiego parlamentaryzmu poprzedzona zostaje syntetycznym przedstawieniem jego dziejów w poprzednich wiekach, z uwzględnieniem demokracji szlacheckiej.

Warto zarazem zwrócić uwagę także na rozdział kolejny, z trzeciej już części pracy, w którym Kari Palonen analizuje alternatywne wobec niego modele sprawowania władzy.

Pojawiające się w tytule książki wyrażenie „historia porównawcza” wskazywałoby na spodziewaną nieco większą niż to ma miejsce w publikacji interferencję pomiędzy poszczególnymi rozdziałami, gdy tymczasem stanowią w pewnej części raczej odrębne rozprawy, poniekąd wyizolowane od pozostałych tekstów; można zastanowić się, czy w tym wypadku właściwsze nie byłoby sformułowanie „historia przeglądowa”. Zaznaczyć trzeba jednak wyraźnie, że kilka rozdziałów ma charakter wyraźnie porównawczy, w tym m.in. 1, zatytułowany *European Parliamentary Experiences from a Conceptual Historical Perspective* autorstwa Pasi Ihalainena, *Passion and Reason: Modern Parliaments in the Low Countries*, który napisali Marnix Beyen i Henk te Velde, a także wspomniany wyżej tekst opisujący parlamenty rumuński i polski. Trzeba także dopowiedzieć, że na podstawie lektury zamieszczonych studiów czytelnik ma możliwość dokonania analizy porównawczej organów władzy ustawodawczej w kilkunastu krajach europejskich. Należy również dodać, że punktem wspólnym dla wszystkich artykułów oraz scalamą je myślą przewodnią jest naturalnie idea parlamentaryzmu rozumiana jako wytwór europejskiej myśli demokratycznej, oraz że w części rozdziałów sygnalizowane są odwołania do innych miejsc w książce, jak również że poszczególne rozdziały zawierają odniesienia do wymienionych we wstępie do całej publikacji czterech cech definiujących parlament. Podtytuł zdający się oddawać jedynie

częściowo charakter książki nie umniejsza, rzecz jasna, merytorycznej wartości zawartych w niej poszczególnych analiz, ani też nie neguje zastosowania w pracy metody studium przypadków, wzbogaconej o artykuły przeglądowe. Specyfiką niektórych tekstów jest przytaczanie anegdot ilustrujących kulturę polityczną w kontekście działania parlamentu w danym kraju.

Recenzowana praca w dużej mierze przedstawia rozwój danych organów przedstawicielskich w ujęciu historycznym, wzmiankując o specyfice stosowanej w nich procedury legislacyjnej. To ostatnie zagadnienie rozpatrywane z perspektywy współczesnej debaty omówione zostało w nieco większym stopniu w książce *The Politics of Parliamentary Debates. Parties, Rebels and Representation* Sven-Olivera Prokscha oraz Jonathana B. Slapina (Cambridge 2014), która może zaintrygować szczególnie praktyków oraz badaczy analizujących kontekst również pozaeuropejski.

Książka pod redakcją Ihalainen, Ilie oraz Palonena stanowi cenną pracę z zakresu historii doktryn politycznych, wzbogaconą o solidną podstawę źródłową. Publikacja ta jest użyteczna dla każdego, kto poszukuje zarówno syntetycznego spojrzenia w ujęciu diachronicznym na historię polityczną wybranych krajów w kontekście parlamentaryzmu, jak i metarefleksji w odniesieniu do tradycji organów przedstawicielskich na poszczególnych obszarach Europy. Zawarte w książce analizy operują klarownym materiałem faktograficznym, dzięki czemu praca, zachowując wysoki poziom merytoryczny, dostarcza wglądu nie tylko w historię polityczną, lecz także postawy konkretnych ludzi ją współtworzących.